

POSUDEK VEDOUcíHO DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno diplomanta/diplomantky:	Vojtěch Obr
Téma práce:	Vybrané otázky právních forem persekucí v 60. až 80. letech 20. století v Československu
Rozsah práce:	123.790 znaků včetně mezer, dle kontroly 121.750 znaků včetně mezer
Datum odevzdání práce:	23.02.2024

1. Aktuálnost (novost) tématu

Posuzovaná diplomová práce se zabývá multidimenzionálním tématem právních forem persekucí po rekonstrukcích 60. let 20. století v Československu, tedy ve druhé fázi režimu dominance Komunistické strany Československa. Jedná se o téma, které není zcela nové, neboť obdobnou problematikou se již zabývali jak badatelé soustředující se na moderní dějiny minulého režimu, tak kvalifikační práce dílčím způsobem se tématu dotýkající (např. lze zmínit diplomovou práci Lucie Petránkové Politické procesy v ČSSR v normalizačním období 1969 – 1989 z roku 2010, kterou kol. Obr vůbec nepoužil, ačkoliv o ní byl vedoucím práce informován). Zvolené téma práce je ovšem stále aktuální a nabízí i přesahy do dalších oborů. Anticipaci vhodnosti zkoumání nedávné minulosti ukazuje i existující Ústav pro studium totalitních režimů či stále ještě nedostatečné znalosti nejmladších generací v tomto směru. Aktuálnost tématu by mohla odůvodňovat i příp. možnost kategorizace persekucí forem, persekucí potenciálu a využití rozhodovací práce k persekucím, stejně jako např. pro diachronní komparaci s předchozím obdobím tzv. komunistického režimu – lidovou demokracií či s jinými historickými epochami anebo se zahraničím.

Při zpracování tématu by bývalo bylo možné z právního pohledu rovněž přispět i k diskurzu ohledně typologie režimu v 60. – 80. letech 20. století, o níž se vedou diskuze (k této otázce viz připomínky v posudku). U identifikace režimu jako totalitního si autor vystačil s odkazem na zákon č. 198/1993 Sb., který má ovšem spíše teleologické normy a zákon č. 187/2007 Sb. Tyto možnosti nebyly však v diplomové práci využity. Práce se omezila na provedení kategorizace, na normativní podobu a vybrané případy s persekucí potenciálem. Ocenit v práci lze nicméně snahu o identifikaci tohoto potenciálu i právě snahu o určitou kategorizaci právních forem persekuce.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Z hlediska teoretických znalostí i dostupných vstupních údajů lze náročnost tématu považovat spíše za snazší, zejm. vezmeme-li v potaz způsob jejich zpracování. Primárním zdrojem pro vypracování posuzované diplomové práce byla sekundární (především soudobá, ale zčásti i dobová) literatura a právní předpisy, okrajově rovněž internetové zdroje. Metody práce jsou uvedeny hned na s. 1 práce, kde je napsáno, že: „...je možné zmínit metodu deskriptivní pro popis historického rámce práce a pro právní řád komunistického Československa. Dále byla použita diskurzivní analýza, historická analýza a v neposlední řadě i historická analýza.“ Jedná se o zjevný překlep, kdy zřejmě jednou ze dvou historických analýz měla být kritická analýza. Při kritické analýze však mohl být diplomant odvážnější, mj. z hlediska konceptualizace a vlastních myšlenek. Ačkoliv další metody explicitně zmíněny nejsou, může se čtenář na některých místech setkat s deduktivním nebo syntetickým postupem a s jistými statistikami (např. s. 38 práce) a dále sondami, zejm. při

zmínek o vybraných soudních procesech (s. 24 – 32 práce). Více použity mohly být např. metody statistické, případně komparativní.

3. Formální a systematické členění práce

Předložená diplomová práce je po formální a systematické stránce členěna logicky. Sestává ze stručného úvodu (s. 1 – 2 práce), sedmi kapitol (s. 3 – 45 práce), z nichž 4 kapitoly o 28 stranách (4. – 7.) představují vlastní gros práce, a ze shrnujícího závěru práce (s. 46 – 47 práce). Následuje seznam zdrojů a abstrakt. V úvodu se čtenář setkává s popisem vztahu perzekucí a totalitních režimů, kdy, zatímco perzekuce jsou později vymezeny, totalitní režimy nikoliv. Dále úvod obsahuje vymezení cíle a použitých metod (k nim bližší připomínky viz výše v tomto posudku), se skutečně stručnou, spíše symbolickou zmínkou o použité literatuře (namísto rozboru dosavadního stavu poznání) a se stručným popisem struktury práce.

Zvolená systematika je v zásadě založena na postupu od obecného ke speciálnímu a podle odvětvového principu. První krátká kapitola (s. 3 – 4 práce) se pokouší o pojmové a teoretické vymezení perzekucí, druhá (s. 5 – 10 práce) stručným nastíněním trendů právního vývoje v Československu ve zkoumaném období. Přestože se tato kapitola podle svého názvu má věnovat evoluci právního řádu v 60. – 80. letech 20. století, ve skutečnosti „zabrušuje“ i do období předcházejícího (s. 5 – 6 práce). Což je ovšem logické, neboť celá epocha 1948 – 1989 tvoří celek a bez alespoň zmínky o vývoji předcházejícím zkoumanému temporálnímu úseku by text nebyl logický a vyzníval by hluše. To, že se kol. Obr omezil na skutečně příkladné elementy takového vývoje a neprovedl alespoň pokus o komplexnější, širší identifikaci rysů státu a práva, lze přičítat zřejmě mj. snaze o přiměřené rozvrstvení rozsahu práce. Velmi slibný potenciál měla třetí kapitola (s. 11 – 16 práce), která je věnována obecným otázkám perzekucí a jejich forem ve státech východního bloku střední Evropy a dále vybraným prvkům a druhům právních forem perzekucí do roku 1960. Očekávatelná hlubší konceptualizace a komparatistika v tomto směru však v práci absentuje.

Gros oponované práce představují následující čtyři nestejně rozsáhlé kapitoly věnující se vybraným elementům a druhům právních forem perzekuce, rozděleným podle právních odvětví na právo trestní (s. 17 – 32 práce), správní (s. 33 – 41 práce), majetkové právo (s. 42 – 43 práce) a pracovní právo (s. 44 – 45 práce). Matérie těchto kapitol jakoby reflektovala zřejmý spěch při dotváření práce. Zatímco první kapitola je nejvýraznější a obsahuje nejvíce zmíněných konkrétních případů (byť i zmínky jsou velmi strohé a analýza spíše plyne po povrchu), především poslední dvě kapitoly jsou velmi stručné a příklady zde psané jsou pouhými zmínkami. Jen jako námět lze uvést úvahu, že vzhledem k právněhistorické povaze práce by snad mohla být zpracována poněkud více komparativním či výhledovým způsobem, kapitoly mohly být přiměřenější a analýza hlubší. Volba jednotlivých otázek právních forem perzekucí je naproti tomu zcela v diskreci každého autora, který se takovou problematikou hodlá zabývat.

4. Vyjádření k práci

Kol. Obr se ve své diplomové práci věnoval otázce vybraných právních forem perzekuce v 60. – 80. letech 20. století v Československu. Přestože téma práce není inovativní, nabízelo zajímavý potenciál a bezpochyby je aktuální, nejen z důvodu potřeby stále si připomínat nedávnou minulost, s níž se současnost nejen stále ještě vyrovnává, nýbrž dnes již i poměřuje, ale i s ohledem na důležitost druhé složky tématu, totiž otázky represe a jejího používání a příp. nadužívání či dokonce zneužívání, což je významné téma (nejen) ve spojení s režimem 1948 – 1989, ale obecně právní a právněfilozofické. Práce zřetelně reflektuje

zaujetí studenta pro vybrané téma, když práci diplomant dokonce věnoval památce M. Horákové. Při sepsání práce byla zvolena přiměřená struktura a byly využity vhodné metody, byť provedená analýza mohla být hlubší a např. nevyužit zůstal komparativní potenciál minulosti i zahraničí anebo výraznější analýza případů. Cíle práce bylo dosaženo. Je přijatelná jak logická stavba práce, tak její úprava a jazyková a stylistická úroveň. Jisté připomínky by mohly být vzneseny též k možnostem využít dalších zdrojů, včetně cizojazyčné literatury a archivních a tištěných pramenů. Některé z uvedených výtek jdou na vrub přístupu studenta k postupu a zpracovávání práce a následnému spěchu při jejím vytváření, byť je přitom spravedlivé zmínit mimořádné a těžké okolnosti, k nimž došlo v osobním a studijním životě studenta. K dalším formálním i obsahovým připomínkám viz na příslušném místě tohoto oponentského posudku. Práci doporučuji k obhajobě.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Cíl práce je vymezen na s. 1 práce tak, že: „Cílem této práce je identifikovat, postihnout a popsat hlavní rysy právních forem politických perzekucí v československém právu, a to v období „druhé fáze“ tohoto režimu, tj. mezi 60. a 80. lety 20. století...“ Vzhledem k tomu, že identifikace hlavních rysů v práci vybraných aspektů problematiky záleží na rozhodnutí autora práce a s ohledem na typ kvalifikační práce jako práce diplomové i k rozsahu práce lze cíl hodnotit za v zásadě splněný.
Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Podoba práce odráží skutečnost, že ji zpracovával kol. Obr samostatně. Na tomto místě se sluší upozornit na fakt, že se práce původně měla věnovat dílčímu segmentu zkoumané problematiky, ale vzhledem k obtížím, s nimiž se student potýkal ohledně dostupnosti archivních materiálů i k osobní a rodinné situaci u studenta, došlo k úpravě tématu práce. Připomínky lze mít k nedostatkům v komunikaci diplomanta. Diplomant si nastavil nevhodný časový harmonogram a mnohdy nereagoval včas či dostatečně na připomínky vedoucího. Co se druhé části zhodnocení, totiž zhodnocení práce z hlediska antiplagiátorství týče, výsledky antiplagiátorské kontroly ukázaly, že maximální podobnost činí 5% a celkové procento podobnosti se všemi jinými sledovanými zdroji podle systému dosáhlo 41%. Celkové procento podobnosti je dáno zejména způsobem vyhodnocování systémem Turnitin ad. antiplagiátorskými systémy, reflektujícími i názvy předpisů, literatury, zdrojů apod. jako shodu.
Logická stavba práce	Diplomová práce je koncipována a strukturována logickým způsobem.
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	Student využil při zpracování tématu diplomové práce domácí literaturu, právní předpisy i internetové zdroje. Více mohly být použity odborné články, stati

	a knihy a méně publikace didaktického charakteru. I přes doporučení vedoucího student řadu zdrojů nepoužil. Přestože práce obsahuje subkapitulu dotýkající se reálií středoevropských režimů východního bloku (s. 12 – 13 práce), jež by nejen umožňovala, ale přímo předpokládala komparativní a zobecňující využití zahraniční literatury k tématu právních forem perzekucí, nebylo toho využito. Stejně tak, přes doporučení vedoucího, nedošlo k využití archivních fondů. Citace nevybočují z běžných standardů, byť lze upozornit na některé nedostatky. Např. v pozn. 3 na s. 9 práce je nadbytečná závorka u odkazu na publikaci, v pozn. 36 na s. 11 práce je u označení stránky velké s.
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	Práci nelze upřít snahu provést analýzu norem, procesů i dalších aspektů právních forem perzekucí, byť lze zároveň dodat, že ve vztahu ke zvolenému tématu by analýza mohla být hlubší a vlastní názory autora četnější.
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	V práci nejsou žádné grafy a tabulky. Formální úprava textu je ucházející, připomínky by bylo možné vznést k některým příliš krátkým odstavcům (např. na s. 12 práce na konci subkapitoly 3.1. jsou jednověte odstavce, na s. 18 práce má vlastní odstavec téměř každé druhé souvětí) nebo k tomu, že nadpisy kapitol nejsou zarovnány do bloku. Na s. 19 práce u jednoho odstavce jej kol. Obr zapomněl odrazit od okraje.
Jazyková a stylistická úroveň	Předložený text se vyznačuje vcelku odpovídající jazykovou a stylistickou úrovní, přesto lze upozornit na některé překlepy, výpadky části věd, nevhodné formulace. Např. na s. 38 práce „uvedených trestných činů a přestupku“, na s. 3 práce je formulace „jednalo se o osoby, které komunistický režim označuje tyto jedince jako „odpůrce a nepřátele režimu““. Vytknout lze i některé gramatické a stylistické chyby. Na s. 8 a 9 práce je použito označení „pražské jaro“. Domnívám se, že jde o terminus technicus, správnější by bylo tzv. Pražské jaro, na s. 9 práce je „Nová Ústava“, kdy velké písmeno u ústavněprávního dokumentu je zjevným nonsensem. Určité nedostatky lze nalézt i u interpunkcí, např. na s. 11 práce chybí ve větě „Jen na okraj pro účely této práce, ale první z hlediska důležitosti je třeba zmínit politické procesy.“ Na s. 20 práce nepřesně vychází z první věty, že tzv. pendrekový zákon jako forma perzekuce vycházel z zákonného opatření PFS č. 99/1969 Sb., ačkoliv tzv. pendrekový zákon bylo právě toto zákonné opatření. Na s. 34 práce je napsáno, že státní občanství „bylo odjímáno

	osobám“, ačkoliv správně má být odnímáno. Na s. 39 práce je v textu zapomenutá memorativní připomínka, aby se student podíval do literatury (uvedený titul literatury již v textu není zmíněn a v práci zjevně nebyl použit).

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

K posuzovanému textu lze mít připomínky, zmíním jen některé z nich. První se týká absence v pojmově-teoretických pasážích práce vědeckého vymezení režimu 60. – 80. let 20. století v Československu, v němž se diplomová práce pohybuje, u něhož se v odborných kruzích vedou diskuze, nakolik měl přelom 50. a 60. let, Pražské jaro a normalizační režim typologicky na škále od totalitarismu k demokracii blíže k totalitarismu a nakolik spíše k formě autoritářství. Zmínit lze v této souvislosti např. z hlediska uvedeného diskurzu zajímavé diplomové práce z Fakulty sociálních věd UK na toto téma. Jednak např. diplomovou práci Martiny Slezákové z Fakulty sociálních věd Československo v 60. letech 20. století z hlediska teorie nedemokratických režimů z roku 2013, která, vycházející z Linzovy (a dále z Brzezinského a Friedricha) klasifikace nedemokratických režimů, dospěla k závěru, že nelze celé období 1948 – 1989 považovat za stejné a neměnné. Samotná autorka např. za totalitu označila období let 1948 – 1953, období 1958 – 1968 pak za fázi uvolňování a rok 1968 za demokratizující se posttotalitarismus. Blíže totalitarismu kladl režim naopak Tomáš Adler v diplomové práci Normalizační Československo z hlediska teorie nedemokratických režimů z roku 2009, byť i on nakonec pracoval a použil Havlův pojem posttotalitní systém z eseje Moci bezmocných. Uvedených teoretických nuancí si ovšem kol. Obr nevšiml, ani se s nimi nevyrovnal. Práce se soustředila na normativní otázky a sondážní soudní případy bez toho, aby se pokusila na základě nich např. do uvedené diskuze přispět. Jedním z důvodů je zaměření a zpracování práce, jiným pak mohou být obtíže, jež doprovázely zrod práce. Na s. 6 práce je v souvislosti s Ústavou 9. května zmíněna koncepce R. Pounda *law in books* a *law in action*, aniž by byla blíže specifikována. R. Pound vytvořil uvedenou koncepci, ale nevyjadřoval se za jejího použití k ústavnímu dokumentu ČSR. Na místě tedy bylo provést uplatnění této koncepce na realitu ústavy. Na s. 8 práce je v souvislosti s 60. lety 20. století napsáno, že „do této doby spadá snaha o částečnou rehabilitaci politických procesů z 50. let 20. století v Československu“. Jde o nešťastnou formulaci, z níž by vyplývalo, že tehdy docházelo ke snaze ospravedlnit politické procesy, ačkoliv opak byl pravdou. Docházelo k částečné rehabilitaci obětí politických procesů. Spíše než o neznalost, zde jde o výpadek slova. Na s. 11 práce by bylo dobré více rozepsat, např. v poznámce pod čarou, informaci o konstruktech bránící se demokracie a mccarthysmu, právě i ve vztahu k perzekuční teorii a praxi. U zmínky o majetkoprávní formě perzekuce omezující vlastnictví nemovitého majetku jeho velikostí na s. 13 práce by bylo vhodné zmínit ještě revizi pozemkové reformy z doby 3. ČSR a vůbec návaznost na období 1945 – 1948. V podstatě pomínuto bylo v práci vyjádření k tomu, zda vůbec nějaký vliv (např. institucionální) měla ve vztahu ke zkoumanému problému federalizace státu. Obdobně mohlo dojít k větší komparatistice např. postihovaných skupin, deliktů ad. k předchozímu období. V tomto směru naopak jako zdařilé lze zmínit srovnávací úvahy týkající se pracovních zařízení a soudních procesů o politických deliktech na s. 13 a 17 práce. Okrajově je v práci zmíněna perestrojka a další skutečnosti z druhé poloviny 80. let 20. století, ačkoliv podle vzpomínek pamětníků např. při přípravě ústavy 1988 se zvažovalo zakotvení svobody vyznání a svědomí (J.R. Tretera). U zákona o přečinech z roku 1969 (s. 18 – 19 práce) by bylo možné se zamyslet, zda šlo skutečně o primárně perzekuční nástroj, porovnat jej např. se současnou konstrukcí přečinů a naopak vztáhnout na do té doby fungující místní lidové soudy, jejichž zrušení, když mj. rozhodovaly o bagatelních deliktech, mohlo mít nějakou souvislost s přijetím zákona. Na s. 39 – 40 práce mohl student u vysokých škol (ale i nižších stupňů vzdělávání) pracovat více i s dostupnou literaturou,

u právní úpravy a reality terciálního vzdělávání např. příslušným dílem tetralogie Právní dějiny Univerzity Karlovy nebo s knihou Prověřená fakulta apod. a bezpochyby měla být provedena komparace nového zákona o VŠ a zákona z roku 1950 a sondážní zmínka alespoň některých případů. Výrazněji mohla být v práci prokoumána sféra majetkoprávních prezekucí, které je na s. 42 – 43 práce věnována jedna a čtvrt stránky.

V závěru práce pak mohlo dojít k výraznější konceptualizaci. Právě zde mohl diplomant nejen rozsáhleji vyvodit závěry své analýzy, ale bylo by možné se i konceptuálně zamyslet nad otázkami represe a jejího používání a příp. nadužívání či dokonce zneužívání, jejich důsledcích a předcházení. V práci mohlo být na příslušném místě provedeno stručné srovnání s jinými státy v téže době.

Otázky:

- 1. Srovnání definičních znaků soudních procesů s opozicí režimu v 50. a 60. – 80. letech 20. století v Československu ve vztahu k typologii režimů.**
- 2. Zákon o místních lidových soudech a zákon o přečinech a jejich perzekuční potenciál (příp. vzájemný vztah).**
- 3. Tzv. pendrekový zákon.**

Doporučení/nedoporučení práce k obhajobě a hodnocení	Doporučuji práci k obhajobě. Navrhuji hodnotit dobře.

V Praze dne 26.02.2024.

Doc. JUDr. Jiří Šouša, Ph.D.
vedoucí